

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Філологічний факультет

Кафедра історії та культури української мови

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан

філологічного факультету

проф. Борис БУНЧУК

«12» серпня 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

«Історична граматика української мови»

обов'язкова

Освітньо-професійна програма “Українська мова та література”

Спеціальність 014 Середня освіта

Галузь знань 01 Освіта

Рівень вищої освіти перший бакалаврський

Філологічний факультет

Мова навчання

українська

Чернівці 2024 рік

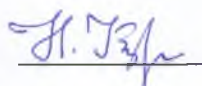
Робоча програма навчальної дисципліни «Історична грамати́ка української мови» складена відповідно до освітньо-професійної програми «Українська мова та література» першого рівня вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, що затверджена Вченою радою Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (протокол № 6 від 29 червня 2023 р.).

Розробник: к. філол. н., доц. Тетяна БИЧКОВА

Викладачі: к. філол. н., доц. Тетяна БИЧКОВА
к. філол. н., асист. Галина АРТЕМЕНКО

Погоджено з гарантом ОП і затверджено
на засіданні кафедри історії та культури української мови
Протокол № 1 від 12 серпня 2024 року

Завідувач кафедри історії
та культури української мови

Наталія КОЛЕСНИК

Схвалено методичною радою філологічного факультету

Протокол № 1 від 12 серпня 2024 року

Голова методичної ради
філологічного факультету

Алла АНТОФІЙЧУК

Мета та завдання навчальної дисципліни: формування у здобувачів вищої освіти знань про походження української мови, розуміння історичних процесів у звуковій і граматичній системах та усвідомлення поступового й безперервного розвитку живої народної мови.

Пререквізити:

Вступ до мовознавства.

Старослов'янська мова.

Діалектологія української мови.

Результати навчання. Навчальна дисципліна «Історична граматики української мови» спрямована на забезпечення та засвоєння таких *загальних і спеціальних компетентностей*:

Загальні:

ЗК 3. Уміння формувати системний підхід у ставленні до минулого, сучасного та майбутнього України, цінувати культурно-історичні та морально-етичні надбання українського народу, виявляти повагу до різноманіття релігій і етнокультур.

ЗК 4. Здатність до критичного та абстрактного мислення, аналізу та синтезу, до застосування знань у практичних ситуаціях.

Фахові:

ФК 9. Здатність розуміти значення української мови як державної в житті українського народу, уміння адекватно використовувати мовні ресурси в процесі фахової та міжособистісної комунікації, формувати й розвивати в учнів необхідні мовно-комунікативні компетентності.

ФК 10. Знання історії виникнення слов'янської писемності, основних процесів формування і становлення української мови, принципів і механізмів її функціонування й розвитку, уміння працювати з текстами давніх писемних пам'яток і вдало перекладати їх на сучасну українську мову.

У результаті засвоєння змісту навчальної дисципліни студент має набути таких *програмних результатів навчання*:

ПРН 2. Розуміти основні тенденції історичного розвитку українського народу, аргументувати власну позицію щодо дискусійних питань української історії та сучасного суспільного життя.

ПРН 14. Аналізувати мовні та літературні явища у взаємозв'язку і взаємозалежності.

ПРН 17. Аналізувати мовні одиниці, визначати їх взаємодію та характеризувати мовні явища і процеси, що їх зумовлюють.

Опис навчальної дисципліни

Загальна інформація про розподіл годин

Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість		Кількість годин						Вид підсумкового контролю
			кредитів	годин	лекцій	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота	індивідуальні завдання	
Денна	3-й	5-й	3	90	30	30			30		іспит
Заочна	3-й	5-й	3	90	8	8			74		іспит

Структура змісту навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Теоретичні проблеми історії української мови. Історія становлення фонетичної системи української мови												
Тема 1.1. Вступ. Предмет, завдання і значення курсу.	7	1	2			4	9		1			8
Тема 1.2. Звукові зміни у праслов'янській мові раннього періоду.	6	2	2			2	6	1				5
Тема 1.3. Закон відкритого складу і звукові процеси, пов'язані з його дією.	5	2	2			1	4	1				3
Тема 1.4. Звукові зміни у праслов'янській мові пізнього періоду.	5	2	2			1	3					3
Тема 1.5. Фонетичні зміни у протоукраїнських діалектах (VII–X ст.).	5	2	2			1	4		1			3
Тема 1.6. Звукові зміни давньоукраїнської мови писемного періоду (XI–XII ст.).	6	2	2			2	5					5
Тема 1.7. Наслідки занепаду зредукованих у системі голосних.	5	2	2			1	5	1	1			3

Тема 1.8. Наслідки занепаду зредукованих у системі приголосних.	6	2	2			2	6		1			5
Тема 1.9. Фонетичні зміни української мови.	6	2	2			2	7	1	1			5
Разом за змістовим модулем 1	51	17	18			16	49	4	5			40
Змістовий модуль 2. Історична морфологія. Історичний синтаксис												
Тема 2.1. Історія становлення іменника.	6	2	2			2	7	1	1			5
Тема 2.2. Історія становлення займенника.	5	2	1			2	5					5
Тема 2.3. Історія становлення прикметника.	5	2	1			2	6	1				5
Тема 2.4. Історія становлення числівника.	6	2	2			2	5					5
Тема 2.5. Історія дієслова..	8	3	3			2	6	1	1			4
Тема 2.6. Історія прислівника, службових частин мови та вигуку.	3		1			2	5					5
Тема 2.7. Історичний синтаксис.	6	2	2			2	7	1	1			5
Разом за змістовим модулем 2	39	13	12			14	41	4	3			34
Усього годин	90	30	30			30	90	8	8			74

Тематика лекційних занять з переліком питань

№ теми	Назва теми
1.1	Вступ. Предмет, завдання і значення курсу ПЛАН Історична граматики української мови як наука. Розділи історії української мови. Об'єкт, предмет, значення курсу. Періодизація історії української мови. Дослідження історії української мови.
1.2	Звукові зміни у праслов'янській мові раннього періоду ПЛАН Звуковий склад праіндоєвропейської мови. Найдавніші зміни у фонетичній системі праіндоєвропейської мови. Звуковий склад праслов'янської мови раннього періоду. Палаталізація приголосних у сполученні з наступним [j]. Перша перехідна палаталізація задньоязикових приголосних.

	Історія праслов'янських монофтонгів.
1.3	Закон відкритого складу і звукові процеси, пов'язані з його дією ПЛАН Структура складу праслов'янської мови. Переміщення приголосних на межі складу. Поява носових голосних. Монофтонгізація дифтонгів. Зміни сонантів *[r], *[l]. Розвиток протетичних приголосних.
1.4	Звукові зміни у праслов'янській мові пізнього періоду ПЛАН Друга перехідна палаталізація задньоязикових приголосних. Звукосполучення приголосних *[gv], *[kv]. Третя перехідна палаталізація задньоязикових приголосних. Групи приголосних *[dl], *[tl].
1.5	Фонетичні зміни у протоукраїнських діалектах (VII–X ст.) ПЛАН Фонетична система протоукраїнських діалектів VI–VII ст. Зміна *[je] → *[o] на початку слова. Зміна носових голосних. Розвиток повноголосся. Рефлекси *[ort], *[olt] на початку слова. Походження фарингального [h] ([г]).
1.6	Звукові зміни давньоукраїнської мови писемного періоду (XI–XII ст.) ПЛАН Фонетична система давньоукраїнської мови кінця X – початку XI ст. Рефлекси зредукованих голосних [ѣ], [ѥ]. Зредуковані [ѣ], [ѥ] у сполученні з [r], [l]. Позиційні варіанти зредукованих голосних.
1.7	Наслідки занепаду зредукованих у системі голосних ПЛАН Чергування [o], [e] з нулем звука. Поява секундарних [o], [e] перед сонорними. Подовження етимологічних [o], [e]. Розвиток приставних [i], [o].
1.8	Наслідки занепаду зредукованих у системі приголосних ПЛАН Спрощення в групах приголосних. Вставні приголосні [д], [т]. Регресивна асиміляція приголосних. Прогресивна асиміляція звука [j] м'якими приголосними. Дисиміляція приголосних. Ствердіння та пом'якшення приголосних. Зміна [в] на [ѣ] та [у]. Зміна [л] на [ѣ].

1.9	Фонетичні зміни української мови ПЛАН Історія звука *[ě] (ѣ). Історія етимологічних *[i] та *[ы]. Перехід [е] в [о] після шиплячих та [j]. Перехід [о], [е] в [і]. Приставні приголосні. Усунення збігу голосних у середині слова. Зміна [о] на [а]. Депалаталізація приголосних перед [е]. Зближення голосних [о], [у]. Ствердіння шиплячих приголосних та [р]. Афrikати [дж], [ц].
2.1	Історія становлення іменника ПЛАН Типи давніх іменних основ. Становлення типів відмін іменників української мови. Історія відмінкових закінчень іменників I відміни. Історія відмінкових закінчень іменників II відміни. Історія відмінкових закінчень іменників III відміни. Історія відмінкових закінчень іменників IV відміни. Історична зумовленість словозмінних паралелей іменників та їх вивчення у школі.
2.2	Історія становлення займенника ПЛАН Загальна характеристика займенників. Історія особових та зворотного займенників. Історія предметно-особового займенника. Історія неособових займенників. Елементи історизму на уроках з вивчення теми «Займенник»
2.3	Історія становлення прикметника ПЛАН Походження прикметників. Словотвір прикметників. Історія форм іменних прикметників. Історія форм займенникових прикметників. Розвиток засобів творення ступенів порівняння.
2.4	Історія становлення числівника ПЛАН Становлення категорії кількості. Історія форм власне кількісних числівників. Історія дробових і збірних числівників. Історія порядкових числівників.
2.5	Історія дієслова ПЛАН

	Класифікація дієслівних основ. Історія особових форм теперішнього часу. Історія форм минулого часу. Історія форм майбутнього часу. Історія форм умовного способу. Історія форм наказового способу. Інфінітив. Супін. Дієприкметник. Дієприслівник.
2.7	Історичний синтаксис <i>ПЛАН</i> Історія простого речення. Історія складного речення.

Тематика практичних занять з переліком питань

№ теми	Назва теми
1.1	Вступ до вивчення історії української мови <i>Вид роботи: усні відповіді, тестування.</i> Зв'язок історії української мови з іншими науками. Джерела вивчення історії мови. Методи вивчення історії мови. Проблеми періодизації історії української мови. Походження письма у східних слов'ян. Походження назви <i>Україна</i> . Питання походження і розвитку української мови у шкільних підручниках з української мови
1.2	Звукові зміни у праслов'янській мові раннього періоду <i>Вид роботи: усні відповіді, виконання вправ.</i> Звуковий склад праіндоєвропейської мови. Найдавніші зміни у фонетичній системі праіндоєвропейської мови. Звуковий склад праслов'янської мови раннього періоду. Палаталізація приголосних у сполученні з наступним [j]. Перша перехідна палаталізація задньоязикових приголосних. Історія праслов'янських монофтонгів.
1.3	Закон відкритого складу і звукові процеси, пов'язані з його дією <i>Вид роботи: усні відповіді, виконання вправ.</i> Структура складу праслов'янської мови. Переміщення приголосних на межі складу. Поява носових голосних. Монофтонгізація дифтонгів. Зміни сонантів *[r], *[l]. Розвиток протетичних приголосних.
1.4	Звукові зміни у праслов'янській мові пізнього періоду

	<i>Вид роботи: усні відповіді, виконання вправ.</i> Друга перехідна палаталізація задньоязикових приголосних. Звукосполучення приголосних *[gv], *[kv]. Третя перехідна палаталізація задньоязикових приголосних. Групи приголосних *[dl], *[tl].
1.5	Фонетичні зміни у протоукраїнських діалектах (VII–X ст.) <i>Вид роботи: усні відповіді, виконання вправ, тестування</i> Фонетична система протоукраїнських діалектів VI–VII ст. Зміна *[je] → *[o] на початку слова. Зміна носових голосних. Розвиток повноголосся. Рефлекси *[ort], *[olt] на початку слова. Походження фарингального [h] ([г]). Ранні рефлекси *[ě]. Звук *[o] з початкового *[ǣ] у словах іншомовного походження.
1.6	Звукові зміни давньоукраїнської мови писемного періоду (XI–XII ст.) <i>Вид роботи: усні відповіді, виконання вправ, самостійна робота</i> Фонетична система давньоукраїнської мови кінця X – початку XI ст. Рефлекси зредукованих голосних [ъ], [ь]. Зредуковані [ъ], [ь] у сполученні з [г], [л]. Позиційні варіанти зредукованих голосних.
1.7	Наслідки занепаду зредукованих у системі голосних <i>Вид роботи: усні відповіді, виконання вправ.</i> Чергування [o], [e] з нулем звука. Поява секундарних [o], [e] перед сонорними. Подовження етимологічних [o], [e]. Розвиток приставних [i], [o].
1.8	Наслідки занепаду зредукованих у системі приголосних <i>Вид роботи: усні відповіді, виконання вправ, тестування.</i> Спрощення в групах приголосних. Вставні приголосні [д], [т]. Регресивна асиміляція приголосних. Прогресивна асиміляція звука [j] м'якими приголосними. Дисиміляція приголосних. Ствердіння та пом'якшення приголосних. Зміна [в] на [ў] та [у]. Зміна [л] на [љ].
1.9	Фонетичні зміни української мови <i>Вид роботи: усні відповіді, виконання вправ, самостійна робота</i> Історія звука *[ě] (ѣ). Історія етимологічних *[i] та *[ы]. Перехід [e] в [o] після шиплячих та [j]. Перехід [o], [e] в [i]. Приставні приголосні. Усунення збігу голосних у середині слова.

	Закріплення історичних звукових змін в українській орфоєпії та їх вивчення на уроках української мови.
2.1	Історія становлення іменника <i>Вид роботи: усні відповіді, виконання вправ, самостійна робота.</i> Типи давніх іменних основ. Становлення типів відмін іменників української мови. Історія відмінкових закінчень іменників I відміни. Історія відмінкових закінчень іменників II відміни. Історія відмінкових закінчень іменників III відміни. Історія відмінкових закінчень іменників IV відміни. Словотвір іменників. Історія граматичних категорій роду, числа, відмінка, істот – неістот.
2.2	Історія становлення займенника <i>Вид роботи: усні відповіді, виконання вправ.</i> Загальна характеристика займенників. Історія особових та зворотного займенників. Історія предметно-особового займенника. Історія неособових займенників.
2.3	Історія становлення прикметника <i>Вид роботи: усні відповіді, виконання вправ.</i> Походження прикметників. Словотвір прикметників. Історія форм іменних прикметників. Історія форм займенникових прикметників. Розвиток засобів творення ступенів порівняння.
2.4	Історія становлення числівника <i>Вид роботи: усні відповіді, виконання вправ.</i> Становлення категорії кількості. Історія форм власне кількісних числівників. Історія дробових і збірних числівників. Історія порядкових числівників.
2.5	Історія дієслова <i>Вид роботи: усні відповіді, виконання вправ, тестування</i> Класифікація дієслівних основ. Історія особових форм теперішнього часу. Історія форм минулого часу Історія форм майбутнього часу. Історія форм умовного способу. Історія форм наказового способу. Інфінітив. Супін. Дієприкметник. Дієприслівник.
2.6	Історія прислівника, службових частин мови та вигуку <i>Вид роботи: усні відповіді, виконання вправ</i> Відзайменникові, відіменні, віддієслівні прислівники. Прийменник.

	Сполучник. Частка. Вигук.
2.7	Історичний синтаксис <i>Вид роботи: усні відповіді, виконання вправ, самостійна робота</i> Історія простого речення. Історія складного речення.

Завдання для самостійної роботи студентів

Самостійна робота здобувачів освіти під час вивчення освітнього компонента «Історична граматики української мови» складається з таких видів:

- 1) підготовка до аудиторних (практичних) занять;
- 2) самостійне поглиблене опрацювання тем освітнього компонента згідно з навчально-тематичним планом;
- 3) підготовка до написання самостійних робіт, тестування.

№	Назва теми
1.1	І. За рекомендованою до навчальної дисципліни літературою опрацювати питання: 1. Зв'язок історії української мови з іншими науками. 2. Джерела вивчення історії мови. 3. Методи вивчення історії мови. 3. Походження письма у східних слов'ян. 4. Походження назви <i>Україна</i> . ІІ. Проаналізувати вміст теми «Розвиток української мови» у шкільних підручниках (9 клас) (підручники на сайті: https://portfel.info/category/pidruchnyky/9-klas/ukrajinska-mova-09/)
1.2	Дібрати до кожного сполучення приголосного з [j] по 2 приклади слів (або слівформ) сучасної української мови, які відображають праслов'янську асиміляцію.
1.3	Користуючись «Етимологічним словником української мови», дібрати 10 слів, які ілюструють процес монофтонгізації дифтонгів у середині слова перед приголосним та голосним звуком.
1.4	З текстів грамот XIV ст., розміщених на сайті «Ізборник», виписати десять прикладів, які репрезентують першу, другу та третю перехідні палаталізації задньоязикових приголосних звуків.
1.5	За рекомендованою до навчальної дисципліни літературою вивчити питання: 1. Ранні рефлексі *[ě]. 2. Звук *[o] з початкового *[ǣ] у словах іншомовного походження.
1.6	Опрацювавши статтю Г. Півторака «Занепад зредукованих ь, ь і його вплив на формування фонологічних систем слов'янських мов», підготувати відповіді на запитання: 1) чим була обумовлена тенденція до занепаду надкоротких голосних і коли вона виникла; 2) які хронологічні межі занепаду і вокалізації зредукованих визначає Г. Півторак для східних, південних і західних слов'ян?

1.7	Дібрати 10 прикладів чергувань [o], [e] (випадних та вставних) з нулем звука, визначити, у яких випадках чергування є морфологічним засобом формотворення, а в яких - словотворення
1.8	З текстів грамот XIV ст., розміщених на сайті «Ізборник», виписати десять різних прикладів, які репрезентують наслідки занепаду зредукованих у системі приголосних.
1.9	За підручником О. Авраменка «Українська мова (рівень стандарту)» (підручник для 10 класу) опрацювати параграф 31 «Чергування звуків», з'ясувавши, чергування яких голосних і приголосних вивчають у школі. Визначити, на яких етапах розвитку української мови вони (чергування) виникли. Дати історичний коментар до двох типів чергувань (на вибір студента).
2.1.	За рекомендованою до навчальної дисципліни літературою вивчити питання: 1. Словотвір іменників. 2. Історія граматичних категорій роду, числа, відмінка, істот – неістот.
2.2	Вивчити таблиці відмінювання особових та неособових займенників давньоукраїнської мови.
2.3	Вивчити таблиці відмінювання іменних і займенникових прикметників давньоукраїнської мови.
2.4	Вивчити таблиці відмінювання простих і складених власне кількісних числівників давньоукраїнської мови.
2.5	Утворити усі можливі часові особові форми від двох запропонованих дієслів.
2.6	За рекомендованою до навчальної дисципліни літературою опрацювати питання про історію становлення прислівника, службових частин мови та вигуку.
2.7	Дібрати з оригінальних текстів давньої української літератури, розміщених на сайті «Ізборник», по 1 прикладу до кожного типу складнопідрядних речень

Контроль виконання та оцінювання завдань, винесених на самостійне опрацювання, проводимо в процесі вивчення тем кожного змістового модуля.

Методи навчання

Задля досягнення програмних результатів навчання використовуємо словесні, наочні та практичні методи, зокрема: лекцію, пояснення, розповідь, бесіду, роботу з книгою; ілюстрацію (активно застосовуємо схеми, таблиці), тренувальні вправи.

Залежно від етапу навчання використовуємо методи підготовки до вивчення матеріалу, які передбачають актуалізацію опорних знань та стимулюють інтерес, пізнавальну потребу; методи вивчення нового матеріалу; методи конкретизації й поглиблення знань, набуття практичних умінь і навичок; методи контролю й оцінки результатів навчання.

Самостійне опанування студентами навчального матеріалу передбачає застосування методів організації самостійної роботи.

Зважаючи на ступінь складності тієї чи тієї теми, на вид заняття (лекція, практичне), на логіку навчального процесу, використовуємо аналітико-синтетичний та індуктивно-дедуктивний методи, що супроводжуються також репродуктивними та проблемно-пошуковими.

Система контролю та оцінювання

Система контролю та оцінювання проводиться у формі поточного та підсумкового контролю.

Поточний контроль проводимо на кожному практичному занятті. У процесі вивчення дисципліни використовуємо такі методи поточного контролю:

- засоби усного контролю (фронтальне опитування, вибіркове опитування, дискусії);
- засоби письмового контролю (виконання вправ, самостійна робота);
- тести.

Формами поточного контролю є індивідуальна та фронтальна перевірка, форма підсумкового контролю – іспит.

Розподіл балів

Змістовий модуль 1 (35 балів)								
T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	T 8	T 9
5	2	2	2	5	5	2	5	7

Змістовий модуль 2 (25 балів)							Підсумковий контроль (іспит)	Сума
T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7		
6	2	2	2	6	2	5	40	100

Критерії оцінювання окремих видів робіт з навчальної дисципліни

Усний контроль.

Відмінно ставиться, якщо студент повністю засвоїв теоретичний матеріал теми / питання, логічно і послідовно викладає його, пов'язуючи з вивченим раніше, наводить приклади і коментує їх, порівнює з фактами інших мов та сучасної української мови. Студент робить висновки, висловлює гіпотези, дискутує.

Добре студент отримує за умови, якщо засвоїв теоретичний матеріал і вільно викладає його. Наводить приклади, але є незначні складнощі з коментуванням мовних явищ. Студент інколи припускається поодиноких помилок.

Задовільно отримує студент, який відтворює вивчене не завжди логічно й послідовно, не наводить приклади або плутає їх. Проте може коментувати найважливіші фонетичні / граматичні зміни.

Незадовільно ставиться у разі, якщо відповіді студента свідчать про епізодичні знання теми / питання. Студент не може дати повної відповіді, сплутує різні мовні факти, не орієнтується в їх хронології.

Виконання письмових практичних завдань.

Відмінно отримує студент, який під час виконання письмових практичних завдань (вправ) виявляє глибокі, системні знання, не припускається помилок (або є одна помилка, яку студент під час перевірки самостійно виправляє), коментує приклади, бачить зв'язок із теоретичним матеріалом, вміє реконструювати праформи, застосовуючи метод внутрішньої реконструкції або порівняльно-історичний; виявляє у прикладах мовні явища, вивчені раніше.

Добре отримує студент, який коментує приклади, бачить зв'язок із теоретичним матеріалом, пояснює основні закономірності, загалом вміє реконструювати праформи і визначати мовні явища, проте припускається 2-3 помилок.

Задовільно ставиться у разі, якщо до 50% завдання зроблено з помилками, студент здатний виконувати завдання за зразком, проте є складнощі із розумінням поставленого завдання, із відтворенням давніх форм.

Незадовільно отримує студент, який більш ніж 50% завдання виконав з помилками (або не виконав), не бачить зв'язку із теоретичним матеріалом, не вміє добирати спільно- або однокореневі слова у сучасній українській мові для відтворення давніх праформ.

Виконання письмових самостійних робіт.

Відмінно отримує студент, який виконав роботу без помилок або є одна помилка. Робота засвідчує глибокі, системні знання з теми.

Добре отримує студент, який припустився у роботі не більше трьох помилок у поясненні мовних явищ.

Задовільно ставиться, якщо 50% роботи виконано з помилками, що свідчить про незнання студентом історії становлення певного мовного явища.

Незадовільно отримує студент, який під час виконання історико-лінгвістичного аналізу допускає у роботі більш ніж 50% помилок.

Тестування.

Відмінно – 100% – 90% правильних відповідей.

Добре – 89% – 70% правильних відповідей.

Задовільно – 69 – 50% правильних відповідей.

Незадовільно – менше 50% правильних відповідей.

Критерії оцінювання підсумкового контролю

Екзаменаційний білет містить 2 теоретичні та 1 практичне питання.

Два екзаменаційні теоретичні питання оцінюються в 10 балів кожне, практичне питання – 20 балів. Разом – 40 балів.

Критерії оцінювання теоретичних питань:

10 – 9 балів – студент має системні глибокі знання; логічно викладає матеріал; бачить міждисциплінарні зв'язки, наводить приклади і коментує їх, порівнює з фактами інших мов та сучасної української мови. Обов'язковим є знайомство з додатковою літературою, опрацювання її і використання при висвітленні питання. Студент робить висновки, висловлює гіпотези.

8 – 6 балів – студент вільно володіє вивченим матеріалом, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робить висновки; чітко тлумачить лінгвістичні поняття, категорії; формулює правила, але є незначні складнощі з усвідомленням системних зв'язків, коментуванням мовних явищ. Студент не завжди дотримується логіки викладу, хоч вільно орієнтується у хронології мовних процесів, проте інколи припускається поодиноких помилок.

5 – 3 бали – студент розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхово аналізувати мовні явища, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою; самостійно відтворює більшу частину матеріалу, але не завжди логічно й послідовно, не наводить приклади або плутає їх, проте може коментувати найважливіші фонетичні, граматичні явища.

2 – 1 бал – студент володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих термінів, мовних фактів без зв'язку між ними; відповідає на запитання, які потребують відповіді «так» чи «ні»; відповіді студента свідчать про фрагментарі знання з курсу, які не дають цілісного уявлення про основні етапи становлення української мови.

Критерії оцінювання практичних питань:

20 – 17 балів – студент бачить явища і процеси на всіх мовних рівнях, встановлює їх причину, пояснює хронологію, етапи змін, наслідки в сучасній українській мові, намагається пояснити незакономірні явища. Не допускає грубих помилок. Допускається одна негруба помилка, яка не вказує на незасвоєння матеріалу з історичної граматики.

16 – 11 балів – студент інколи припускається неточностей, коментуючи складні мовні явища, але при цьому робить не більше чотирьох помилок при виконанні усіх видів аналізу.

10 – 6 балів – студент, коментуючи мовні зміни, робить помилки, які свідчать про незнання історії становлення певної ознаки, не дотримується послідовності аналізу.

5 – 1 бал – більш ніж 50% мовних явищ студент аналізує неправильно.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

100- бальна шкала	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	
		Оцінка	Пояснення за розширеною шкалою
90-100	Відмінно	A	відмінно
80-89	Добре	B	дуже добре
70-79		C	добре
60-69	Задовільно	D	задовільно
50-59		E	достатньо
35-49	Незадовільно	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34		F	незадовільно з обов'язковим самостійним повторним опрацюванням освітнього компонента до перескладання

Перелік питань для самоконтролю навчальних досягнень студентів

1. Довести важливість історико-лінгвістичних студій для пізнання закономірностей організації й розвитку сучасної української мови.
2. Схарактеризувати джерельну базу історії української мови.
3. Проаналізувати актуальність діалектної інформації як джерельної бази історичного вивчення української мови.
4. З'ясувати, яка роль пам'яток писемності для вивчення історії української мови.
5. Проаналізувати аргументи «за» та «проти» існування писемності у східних слов'ян у докириличний період.
6. Проаналізувати причини дискусійності проблеми періодизації української мови. Назвати основні схеми періодизації історії української мови?
7. Проаналізувати студії українських лінгвістів, які працювали і працюють в галузі діяхронної лінгвістики.
8. Схарактеризувати звукову систему праіндоєвропейської мови.
9. Пояснити, внаслідок яких звукових змін праіндоєвропейської мови склалася фонетична система праслов'янської мови.
10. Схарактеризувати систему голосних і приголосних праслов'янської мови.
11. Пояснити процес асиміляції груп приголосних у сполученні з [j]. Навести приклади.
12. Прокоментувати особливості першої перехідної палаталізації. Назвати чергування, що виникли внаслідок першої перехідної палаталізації. Навести приклади.
13. Прокоментувати зміни монофтонгів *[ā], *[ǣ], *[ō], *[ǫ], *[ī], *[ī̃], *[ū], *[ū̃], *[ē], *[ě] у праслов'янській мові.
14. Розкрити суть закону відкритого складу. З'ясувати, які процеси, на думку вчених, сприяли зародженню тенденції до відкритого складу.
15. Пояснити закон складового сингармонізму.
16. Пояснити, у який спосіб відбувалося відкриття закритих складів.
17. Пояснити, які звукові зміни супроводжували переміщення приголосних на межі складу.
18. Пояснити, за яких умов у праслов'янській мові виникли носові голосні *[ǫ̃], *[ǣ̃].
19. Прокоментувати процес монофтонгізації дифтонгів у середині слова перед приголосним та в кінці слова. Пояснити, як змінилися дифтонги у позиції перед голосним.
20. З'ясувати, чим був зумовлений розвиток протетичних приголосних у праслов'янській мові.
21. Пояснити, які звукові зміни розуміють під другою перехідною палаталізацією. Навести приклади.
22. Прокоментувати зміни звукосполучень *[gv], *[kv], *[xv] у різних слов'янських мовах. Відповідь проілюструвати прикладами.

23. Пояснити особливості третьої перехідної палаталізації задньоязикових приголосних та її відмінність від першої і другої.
24. Прокоментувати зміни у групах приголосних *[dl], *[tl] у різних слов'янських мовах.
25. Схарактеризувати систему голосних і приголосних фонем протоукраїнських діалектів VI–VII ст.
26. Пояснити, за яких умов відбувався перехід *[je] в [o] на початку слова.
27. Пояснити, у які звуки змінилися праслов'янські носові голосні *[ǫ], *[ę] в українській мові та виникнення яких чергувань зумовлено деназалізацією носових. Навести приклади.
28. Пояснити, що розуміють під повноголоссям та чому у східно-, західно- та південнослов'янських мовах різні рефлекси праслов'янських *tort, *tolt, *tert, *telt.
29. Навести приклади неповноголосних форм та прокоментувати причини їх вживання в українській мові.
30. Прокоментувати долю праслов'янських початкових звукосполучень *[or], *[ol] перед голосними та приголосними у різних слов'янських мовах.
31. Пояснити зв'язок рефлексії *ort, *olt із характером давньої слов'янської інтонації.
32. Прокоментувати ранні рефлекси звука *[ě].
33. Проаналізувати погляди науковців щодо часу виникнення фарингального [h] ([г]) та назвати способи його позначення на письмі.
34. Схарактеризувати систему вокалізму та консонантизму давньоукраїнської мови кінця X – початку XI ст.
35. Прокоментувати походження приголосного [f] у давньоукраїнській мові та його реалізацію в сучасній українській мові.
36. Пояснити слабку і сильну позиції зредукованих голосних [ъ], [ь].
37. Пояснити долю зредукованих у сильній та слабкій позиціях. Відповідь проілюструвати прикладами.
38. Прокоментувати погляди науковців щодо часу занепаду зредукованих.
39. Прокоментувати зміни, що їх зазнали голосні [ъ], [ь] у позиції перед [p], [л], за якими стояв будь-який приголосний.
40. Пояснити наслідки рефлексії [ръ], [лъ], [рь], [ль] у слабкій позиції. Навести приклади слів, у яких рефлекси [ръ], [лъ], [рь], [ль] зумовлені дією аналогії.
41. Охарактеризувати зредуковані [ї], [ѣ]. З'ясувати, яких змін вони зазнали у сильній та слабкій позиціях.
42. Пояснити, у чому полягає чергування /o/, /e/ з нульовою фонемою.
43. Навести приклади порушення фонетичної закономірності чергування [o], [e] з нулем звука. Пояснити причини такого порушення.
44. Пояснити, за яких умов з'являлися вставні секундарні голосні [o], [e].
45. Пояснити, за яких умов відбувалося подовження етимологічних [o], [e] та як воно позначалося у пам'ятках.

46. Проаналізувати появу приставних голосних [i], [o]. Відповідь проілюструвати прикладами.
47. Назвати групи приголосних, що внаслідок занепаду зредукованих зазнали спрощення. З'ясувати, які компоненти найчастіше спрощувалися. Навести приклади.
48. Проаналізувати асимілятивні процеси, зумовлені занепадом зредукованих.
49. Пояснити, як і коли в українській мові виникли подовжені приголосні.
50. Назвати звукосполучення, у яких відбулася дисиміляція приголосних, зумовлена занепадом зредукованих. Навести приклади.
51. З'ясувати, які звуки і в яких позиціях найраніше втратили пом'якшену вимову.
52. Прокоментувати процеси депалаталізації та пом'якшення приголосних, зумовлені занепадом зредукованих. Відповідь проілюструвати прикладами.
53. Пояснити, за яких умов відбувалася зміна [л] на [љ]. Навести приклади.
54. Проаналізувати історію виникнення і долю звука *[ѣ].
55. Прокоментувати особливості рефлексії звука *[ѣ] у говорах української мови.
56. Проаналізувати долю етимологічних голосних *[i], *[ы] в українській мові.
57. Проаналізувати умови, за яких відбувався перехід [е] в [о] після шиплячих та [j]. Навести приклади.
58. Проаналізувати випадки аналогічної зміни (або її відсутності) [е] в [о] після шиплячих та [j]. Навести приклади.
59. Пояснити процес переходу [о], [е] в [і].
60. Пояснити випадки порушення фонетичної закономірності зміни [о], [е] в [і] у новому закритому складі. Навести приклади.
61. Прокоментувати погляди науковців щодо причин переходу [о] в [а].
62. Проаналізувати причини повного витіснення фонemi /o/ фонемою /y/ в окремих словах. Навести приклади слів, у яких спостерігається зворотний процес.
63. Пояснити, які протетичні приголосні і перед якими звуками виникли на ґрунті української мови. Навести приклади.
64. Прокоментувати способи уникнення збігу голосних у середині слова в українській мові. Навести приклади.
65. Прокоментувати фонетичні процеси, що спричинили депалаталізацію шиплячих приголосних та [p'] в українській мові.
66. Прокоментувати історію виникнення аффрикат [дз], [ц].
67. Пояснити, за яким принципом поділялися праслов'янські іменники на типи відмінювання. З'ясувати поняття детермінатива.
68. Проаналізувати витворення I–IV відмін іменників української мови.
69. Прокоментувати історію творення відмінкових закінчень іменників I–IV відмін.

70. Проаналізувати розвиток граматичних категорій іменника та категорії істот – неістот.
71. Проаналізувати особливості словотвору особових та зворотного займенників і їх функціонування у попередні періоди розвитку української мови.
72. З'ясувати походження предметно-особового займенника (III особа).
73. Проаналізувати історію неособових займенників. З'ясувати, яких змін вони зазнали упродовж історичного розвитку української мови.
74. Прокоментувати фонетичні зміни у займенникових формах від найдавніших часів до сучасного стану.
75. Проаналізувати процес виокремлення прикметників із загального класу імен в окрему частину мови.
76. З'ясувати долю іменних (коротких / нечленних) прикметників в українській мові.
77. Проаналізувати погляди вчених на причини появи займенникових (повних / членних) прикметників.
78. Проаналізувати засоби творення ступенів порівняння прикметників. З'ясувати, яких змін вони зазнали упродовж історичного розвитку української мови.
79. З'ясувати, слова яких лексико-граматичних класів використовувалися в праслов'янській мові як лічильні.
80. З'ясувати, у чому полягають особливості числівників на позначення першого десятка. Назвати числівник, який найбільше вплинув на формування відмінкової системи цієї частини мови.
81. Проаналізувати способи творення давніх складених власне кількісних числівників на позначення десятків і сотень (11–19, 20–90, 200–900). З'ясувати особливості їх відмінювання.
82. Прокоментувати походження числівників *сорок, дев'яносто*.
83. Прокоментувати походження дробових і збірних числівників.
84. З'ясувати, яких історичних змін зазнали порядкові числівники.
85. Визначити особові й неособові форми праслов'янського дієслова.
86. Проаналізувати класифікацію дієслів за основою теперішнього часу. З'ясувати особливості атематичних дієслів.
87. Проаналізувати класифікацію дієслів за основою інфінітива.
88. З'ясувати, які дієслівні форми утворювалися від тієї чи тієї основи.
89. Прокоментувати історію форм теперішнього часу.
90. З'ясувати, яких змін зазнали дієслівні форми минулого часу. Пояснити походження сучасних дієслівних форм на позначення минулої дії.
91. Проаналізувати історію форм майбутнього часу.
92. З'ясувати, які давні дієслівні форми збереглися у діалектах української мови.
93. Прокоментувати розвиток форм умовного способу.
94. Прокоментувати розвиток форм наказового способу.
95. З'ясувати, чим відрізнялися (формально й за своїми функціями) інфінітив і супін. Назвати причини занепаду супіна.

96. Прокоментувати способи творення дієприкметників у праслов'янській та давньоукраїнській мовах.
97. Пояснити походження дієприслівників.
98. З'ясувати, від яких частин мови утворювалися давні прислівники.
99. З'ясувати, які з давніх прислівників збереглися в українській мові, а які – вийшли з ужитку.
100. З'ясувати причину меншої активності прийменників у давньоукраїнській мові порівняно із сучасною українською мовою.
101. Проаналізувати історичні зміни, які відбулися в системі прийменників.
102. Проаналізувати давні сполучники сурядності й підрядності.
103. Прокоментувати історичні зміни в системі сполучників.
104. З'ясувати, на які групи за значенням поділялися давні частки.
105. Прокоментувати історичні зміни, які відбулися в системі часток.
106. Проаналізувати засоби вираження головних членів речення у давньоукраїнській мові. Прокоментувати особливості координації підмета і присудка в давньоукраїнській мові.
107. Проаналізувати засоби вираження другорядних членів речення у давньоукраїнській мові.
108. Проаналізувати засоби вираження головних членів односкладних речень у давньоукраїнській мові.
109. Проаналізувати конструкції з подвійними відмінками у давньоукраїнській мові. Назвати сучасні відповідники цих синтаксичних конструкцій.
110. Визначити особливості творення та вживання звороту «давальний самостійний». З'ясувати, які конструкції відповідають йому за значенням у сучасній українській мові.
111. Визначити особливості синтаксичної організації складносурядних речень у давньоукраїнській мові.
112. Визначити найбільш поширені типи підрядних речень у давньоукраїнській мові.

Перелік питань для підсумкового контролю навчальних досягнень студентів

1. Розкрити об'єкт, предмет, значення історії української мови як науки. Визначити розділи історії української мови. Назвати дослідників історії української мови.
2. Схарактеризувати методи дослідження історії української мови.
3. Проаналізувати джерела вивчення історії української мови.
4. Пояснити роль пам'яток у дослідженні історії української мови. Схарактеризувати їх.
5. Проаналізувати періодизацію історії української мови.
6. Проаналізувати зв'язок історії мови з іншими науками.

7. Схарактеризувати звуковий склад праіндоєвропейської мови. Проаналізувати найдавніші зміни у фонетичній системі праіндоєвропейської мови.
8. Проаналізувати палаталізацію (асиміляцію) приголосних у сполученні з наступним [j].
9. Розкрити суть закону відкритого складу і проаналізувати звукові процеси, пов'язані з його дією: звукові зміни, пов'язані із переміщенням приголосних на межі складу; поява носових голосних.
10. Розкрити суть закону відкритого складу та проаналізувати звукові процеси, пов'язані з його дією: монофтонгізація дифтонгів; зміни сонантів *r, *l; розвиток приставних приголосних у праслов'янській мові.
11. Охарактеризувати першу, другу, третю перехідні палаталізації задньоязикових приголосних.
12. Проаналізувати фонетичну систему та звукові зміни протоукраїнських діалектів дописемного періоду: зміна *je > *o на початку слова; ранні рефлексии *ě (ѣ).
13. Проаналізувати фонетичну систему та звукові зміни протоукраїнських діалектів дописемного періоду: звук [o] з початкового [a] у словах іншомовного походження; розвиток фарингального [h] (г).
14. З'ясувати причини розвитку повноголосся. Проаналізувати рефлексии *ort, *olt на початку слова.
15. Висвітлити історію носових голосних.
16. Схарактеризувати фонетичну систему давньоукраїнської мови кінця X – початку XI ст. Проаналізувати рефлексии зредукованих [ъ], [ь].
17. Проаналізувати зредуковані [ъ], [ь] у сполученні з [p], [l]. Схарактеризувати позиційні варіанти зредукованих голосних.
18. Проаналізувати наслідки занепаду зредукованих у системі голосних: чергування [o], [e] з нулем звука (випадні голосні); розвиток приставних [i], [o].
19. Проаналізувати наслідки занепаду зредукованих у системі голосних: поява вставних [o], [e] перед сонорними; нове подовження етимологічних голосних [o], [e].
20. Проаналізувати наслідки занепаду зредукованих у системі приголосних: спрощення в групах приголосних; вставні приголосні [д], [т]; дисиміляція приголосних звуків.
21. Проаналізувати наслідки занепаду зредукованих у системі приголосних: регресивна асиміляція приголосних; прогресивна асиміляція звука [j] м'якими приголосними.
22. Проаналізувати наслідки занепаду зредукованих у системі приголосних: зміна [л] в [љ]; перехід [в] в [ѡ] та [у].
23. Проаналізувати наслідки занепаду зредукованих у системі приголосних: ствердіння та пом'якшення приголосних; палаталізація [с] у складі прикметникового суфікса -ьск-.
24. Проаналізувати історичні зміни у системі слов'янського вокалізму.
25. Висвітлити історію звука [ѣ] (ѣ) та етимологічних голосних [i], [ы].

26. Проаналізувати явище зближення голосних [o], [y] та втрату звука [i] на початку слова.
27. Проаналізувати зміну [o], [e] в [i].
28. Пояснити явище переходу [e] в [o] після шиплячих та [j].
29. Схарактеризувати процес депалаталізації приголосних перед [e], [и]. З'ясувати причини ствердіння губних, шиплячих та [p]. Пояснити походження африкат [дз], [ц] та їх функціонування в українській мові.
30. Пояснити причини появи протетичних приголосних. Визначити способи усунення збігу голосних у середині слова.
31. Пояснити зміни [o], [e] в [a].
32. Проаналізувати історію словотвору іменників.
33. Висвітлити історію становлення граматичних категорій іменника.
34. Схарактеризувати типи давніх іменних основ.
35. Висвітлити історію становлення типів відмін іменників української мови.
36. Висвітлити історію відмінкових закінчень іменників першої відміни.
37. Висвітлити історію відмінкових закінчень іменників другої відміни.
38. Висвітлити історію відмінкових закінчень іменників третьої відміни.
39. Висвітлити історію відмінкових закінчень іменників четвертої відміни.
40. Висвітлити історію особових та зворотного займенників.
41. Висвітлити історію предметно-особового займенника.
42. Проаналізувати історію становлення неособових займенників.
43. Проаналізувати історію форм іменних прикметників.
44. Проаналізувати історію становлення форм займенникових (членних) прикметників.
45. Висвітлити історію розвитку засобів творення ступенів порівняння прикметників.
46. Проаналізувати історію словотвору прикметників.
47. Висвітлити історію форм кількісних числівників.
48. Висвітлити історію становлення дробових і збірних числівників.
49. Висвітлити історію становлення порядкових числівників.
50. Проаналізувати класифікацію дієслівних основ.
51. Висвітлити історію особових форм теперішнього часу.
52. Висвітлити історію форм минулого часу. Пояснити становлення сучасних дієслівних форм на позначення минулої дії.
53. Висвітлити історію форм майбутнього часу. Пояснити становлення сучасних дієслівних форм майбутнього часу.
54. Висвітлити історію становлення форм умовного і наказового способів.
55. Висвітлити історію дієприкметника та дієприслівника.
56. Пояснити виникнення інфінітива та супіна.
57. Висвітлити історію становлення прислівників.
58. Висвітлити історію становлення службових частин мови.
59. Висвітлити історію розвитку простого речення.
60. Висвітлити історію розвитку складного речення.

Відповідно до «Положення про взаємодію формальної та неформальної освіти, визнання результатів навчання (здобутих шляхом неформальної та / або інформальної освіти у системі формальної освіти)» (протокол №4 від 28 березня 2022 року) (<https://www.chnu.edu.ua/media/3aykf41y/polozhennia-pro-vzaiemodiiu-formalnoi-ta-neformalnoi-osvity.pdf>) у процесі вивчення дисципліни здобувачу освіти може бути зараховано до 25% балів, отриманих за результатами неформальної та/ або інформальної освіти з проблем, що відповідають тематиці курсу.

Рекомендована література

Основна

1. Брус М. Історична граматики української мови. Ч. І. Теоретичний матеріал. Тематичні таблиці : навч.-метод. посіб. Івано-Франківськ: ПП Голіней О. М., 2016. 184 с.
2. Зинякова А., Пономаренко С. Історія української мови: Загальні питання історії української мови. Історична фонетика : навч. посіб. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 188 с.
3. Історична граматики української мови: навчально-методичні матеріали / Уклад. О. В. Харківська. Ужгород: ФОП Сабов А. М., 2021. 50 с.
4. Ковальчук М. С. Історична граматики української мови. Практикум: навчальний посібник. Дніпро: НТУ «ДП», 2020. 67 с.
5. Колоїз Ж. Історична фонетика і граматики української мови: навч. посіб. Кривий Ріг, 2023. 244 с.
6. Купчинська З., Пілецький В. Історична граматики української мови: навч. посібник для студ. філол. ф-тів. Львів, 2014. 298 с.
7. Тимко-Дітко О., Юсип-Якимович Ю. Історична граматики української мови, 2. Zagreb, 2021. 190 с.

Допоміжна

1. Бичкова Т. Грамоти XIV–XV ст. як матеріал для вивчення історії становлення числівника в курсі «Історична граматики української мови». *Молодий вчений*. 2022. № 4. С. 14–17.
2. Бичкова Т. Основні аспекти вивчення простого двоскладного речення в курсі історичної граматики української мови. Актуальні проблеми синтаксису: сучасний стан і перспективи дослідження : матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 110-річчю від дня народження професора Іларіона Слинька (16–17 червня 2022 р.) / за ред. С. Т. Шабат-Савки. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. С. 52–53.
3. Бичкова Т.С. Фонетичні особливості Хітарського збірника I половини XVIII століття. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Філологія. На пошану Василя Німчука, члена-кореспондента НАН України, доктора

- філологічних наук, професора (до 90-річчя з дня народження). Ужгород, 2023. Вип. 2(50). С.21-27.
4. Бичкова Т. Живомовні та традиційні явища в системі дієслівної словозміни Хітарського рукописного збірника I половини XVIII ст. *Актуальні питання гуманітарних наук: збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич, 2024. Вип. 77. Том 1. С. 177–183.
 5. Видайчук Т. Аспекти історії української мови як засіб формування національної ідентичності та історичної пам'яті. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 2. С. 48–63.
 6. Видайчук Т. Історико-лінгвістичне коментування у процесі вивчення української мови в школі. *Проблеми сучасного підручника: навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного часу: збірник тез доповідей*. Київ, 2022. С. 97–98.
 7. Денисюк В., Мисків О. Граматична характеристика прикметників Хмельницького літопису. *Проблеми лінгвістики й методики викладання мов у контексті входження України в Європейський простір: матеріали IV Всеукраїнської інтернет-конференції*. Умань, 2022. С. 15–20.
 8. Довбня Л., Товкайло Т. Порівняльно-історична фонетика як засіб з'ясування української мовної генеалогії (за матеріалами статті Є. Тимченка «Слов'янська одність і становище української мови в слов'янській родині»). *Теоретична і дидактична філологія*. Переяслав-Хмельницький, 2019. Вип. 29. С. 32–41.
 9. Коца Р. Заперечні займенники для позначення повної відсутності предмета чи особи в історії української мови. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Філологія. На пошану Василя Німчука, члена-кореспондента НАН України, доктора філологічних наук, професора (до 90-річчя з дня народження). Ужгород, 2023. Вип. 2(50). С.244-256.
 10. Мойсієнко В. Історична діалектологія української мови. Північне (поліське) наріччя: підручник. Київ, 2016. 284 с.
 11. Півторак Г. Деякі методологічні проблеми дослідження історії української мови на сучасному етапі. *Український глотогенез: матеріали Міжнар. наук. конференції*. Житомир, 2015. С. 5-18.
 12. Царалунга І. Варіативність іменника в українських конфесійних текстах XIV ст. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Лінгвістика». Херсон, 2017. Вип. 27. С. 54-61.
 13. Царалунга І. Історичний словник у формуванні професійної компетентності майбутнього викладача української мови. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства: збірник наукових праць*. Хмельницький, 2022. Вип. 24. С. 55–58.

Інформаційні ресурси

1. Ізборник: <http://izbornyk.org.ua/>
2. Читиво: Електронна бібліотека: <https://chtyvo.org.ua>
3. DIASPORIANA.ORG.UA: Електронна бібліотека: <https://diasporiana.org.ua>

ПОЛІТИКА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Політика академічної доброчесності

Дотримання політики щодо академічної доброчесності учасниками освітнього процесу при вивченні навчальної дисципліни регламентовано такими документами:

✓ «Етичний кодекс Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича» <https://www.chnu.edu.ua/media/jxdfs0zb/etychnyi-kodeks-chernivetskoho-natsionalnoho-universytetu.pdf>

✓ «Положенням про виявлення та запобігання академічного плагіату у Чернівецькому національному університету імені Юрія Федьковича» <https://www.chnu.edu.ua/media/n5nbzwgb/polozhennia-chnu-pro-plahiat-2023plusdodatky-31102023.pdf>

Студенти несуть особисту відповідальність за випадки їхнього порушення, враховуючи плагіат, списування, підказування тощо. У разі виявлення академічної недоброчесності вперше бали, зараховані студентів/ці за виконане завдання, скасовуються. Повторна практика недоброчесності може призвести до анулювання всіх нарахованих за курс балів.